

Temmincks Strandlopers in Nederland

■ Wanneer deze nieuwsbrief uw brievenbus passeert barst het in Nederland van de doortrekkende steltlopers. Een legertje vogelaars bespiedt ze om -afhankelijk van de eigen interesse-vette aantallen te turven, een Amerikaanse dwaalgast te tikken, de geheimen van het metabolisme te ontsluiten of simpelweg ervan te genieten. Sommige soorten zijn van binnen en buiten onderzocht, van andere weten we weinig. *Calidris temminckii* behoort tot de categorie waarover nog veel te ontdekken valt. Gelukkig worden waarnemingen verzameld in het BSP Niet-broedvogels, zodat het voorkomen in Nederland goed bekend is.

Onopvallende schoonheid

Temmincks Strandlopers zijn onopvallende steltlopers die veelal solitair optreden en ongetwijfeld vaak over het hoofd worden gezien, niet in de laatste plaats door het gedrag. Ze houden zich graag op tussen of bij spaarzame begroeiing en zitten minder vaak open en bloot op slikvlaktes dan veel andere steltlopers doen.

Bij goed licht en fatsoenlijk optisch materiaal is foutieve determinatie niet aannemelijk. Verenklee (mini Oeverloper, vooral onvolwassen exemplaren), pootkleur, roep en manier van opvliegen zijn diagnostisch. Ook de stiekeme, gebogen wijze van lopen is karakteristiek.

We mogen aannemen dat het databestand een representatieve steekproef vormt en niet vervuild is door foute determinaties.

Voorkomen 1989-95

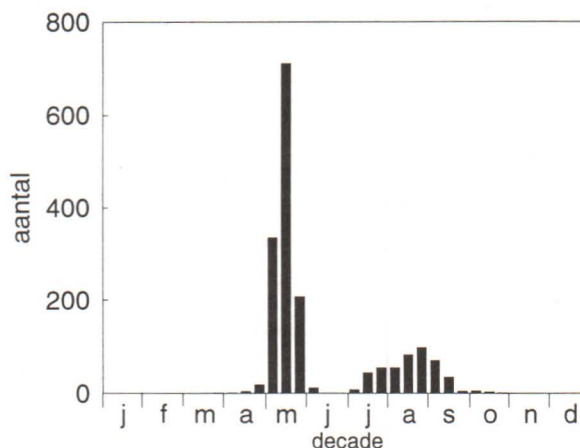
In het databestand van het Bijzondere Soorten Project Niet-broedvogels (vreselijke term; wie verzint eens wat mooiers) zijn 716 waarnemingen opgenomen, betrekking hebbend op 1764 exemplaren die in 1989-95 gemeld zijn (stand juli 1995). Hier zitten ook vervolgwaarnemingen tussen; lang pleisterende vogels kunnen twee of meer keren zijn gemeld.

Het overgrote deel van de waarnemingen heeft betrekking op één (52%) of hooguit 2-5 (41%) vogels.

Enkele malen zijn echter grotere aantallen gemeld. De kans hierop is groter in het voorjaar dan in het najaar (gemiddelde groeps grootte 3,06 resp. 1,58 ex/waarneming).

Maxima waren: 18 en 19 mei 1989 30 resp. 60 ex. Jaap Deensgat, Lauwersmeer (Gr); 18 en 19 mei 1989 44 resp. 50 ex. Eemshaven (Gr); 14 mei 1990 19 ex. bij Koedood langs de Oude Maas (ZH).

Figuur 1.
Seizoenspatroon
van Temmincks
Strandloper in
1989-95 per
maanddecade.

Seizoenspatroon

In figuur 1 is het seizoenspatroon uitgezet, uitgesplitst naar maanddecaden. Per dag is het maximum/kwartblok bepaald; deze aantallen zijn gesommeerd per maanddecade.

De voorjaarsstrek speelt zich vrijwel geheel af in mei, met een piek omstreeks het midden van die maand.

Waarnemingen in juni ontbreken, met uitzondering van de eerste en laatste dagen.

De najaarsstrek strekt zich grotendeels uit over een periode van medio juli tot half september. De trek wordt ingeluid door adulte vogels, veelal nog in broedkleed; vanaf half augustus maken juveniele vogels de hoofdmacht uit. Er is geen duidelijke najaarspiek te ontdekken, al zijn de meeste Temminckjes eind augustus en begin september gezien. Winterwaarnemingen ontbreken; niet verwonderlijk, want vrijwel de hele populatie overwintert in tropisch Afrika, op een handvol rondom de Middellandse Zee na.

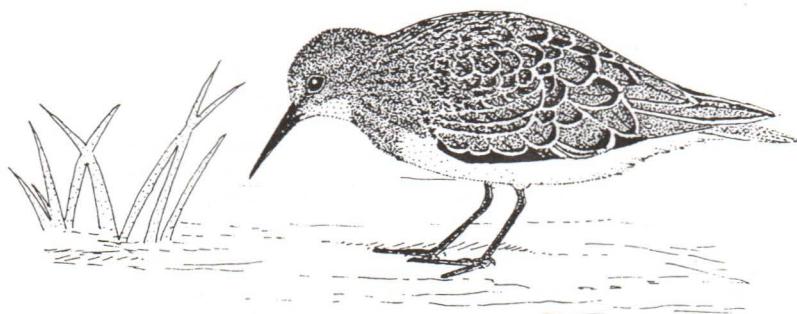
Het bij ons vastgestelde patroon met een korte voorjaarspiek en een langgerekt najaarsvoorkomen is overal in de westelijke helft van Europa gangbaar. Bij ons is de voorjaarspiek geprononceerder dan die in het najaar. Een duik in avifauna's en over-

zichtsartikelen leert dat hetzelfde patroon is vastgesteld in Denemarken, Groot-Brittannië en het noordwesten van Duitsland (Rijnland, Rieselfelder Münster en elders). Dieper landinwaarts (Bodensee in Zuid-Duitsland, Seewinkel in Oostenrijk) en in Zuid-Europa (Camargue) is het omgekeerde het geval en zijn de najaarsaantallen hoger dan die in het voorjaar. Vermoedelijk leggen veel uit Scandinavië vertrekende vogels in één ruk een forse afstand af en houden ze een nogal zuidelijke koers aan. Het is geen toeval dat deze strandloper het zeldzaamst is in het uiterste westen van Europa (Ierland).

Verspreiding

In principe kan een Temmincks Strandloper bij ieder zoetwaterplasje waar ook in Nederland worden waar-

Temmincks Strandloper (Bram Rijkse)

Het boeiende (sex)leven der Temminckjes

In tegenstelling tot de meeste strandlopersoorten broedt de Temmincks Strandloper niet alleen in (sub)arctische maar ook in boreale gebieden. In gewoon Nederlands: de zuidgrens van de verspreiding reikt tot in het zuiden van Fennoscandiavië, terwijl ook enkele paartjes zetelen in Schotland. Ondanks een gemelde afname wordt de huidige Fennoscandinavische broedpopulatie nog op 10.000-20.000 paren geschat (P. Koskimies).

De soort is op de Europese broedplaatsen uitvoerig bestudeerd, met name door de in 1994 overleden Finse ornitholoog Olavi Hildén. Ieder vrouwtje paart met twee mannetjes, ieder mannetje met twee vrouwtjes. Het vrouwtje produceert kort achter elkaar twee legsels, waarvan er één door haarzelf wordt uitgebroed, het andere door een mannetje. Op deze wijze kan in *no time* flink wat nageslacht worden geproduceerd, als tenminste de broedomstandigheden niet al te ongunstig zijn.

Dat deze steltloper ook onder slecht gesternte taaier is dan je zou denken, ontdekte Hildén in 1977. De door hem gevolgde populatie werd toen overvallen door een plotselinge weersverslechtering, inclusief een heuse blizzard en erbarmelijke weersomstandigheden gedurende een week (20-26 juni). De eerste dagen trotseerden de broedvogels ijzige koude en sneeuwval, daarna verlieten ze hun legsel voor 1-2 (max. 4-5) dagen. Toen de weersomstandigheden verbeterden kwamen ze terug, wat met een opleving van territoriaal gedrag gepaard ging. Het broeden werd hervat en van de 16 legsels aan het begin van de slecht weerperiode waren er 12 succesvol (35 jongen), al duurde de bebroeding langer dan normaal. Hildén had een veel slechter resultaat verwacht omdat de Temminck een kleine steltloper is (ongunstige energiebalans t.o.v. grotere soorten) en de eieren alleen door man of vrouw worden bebroed (*Ornis Fennica* 56: 30-32).

genomen. Zelfs langs onooglijke plasjes in het droge hart van Zuid-Limburg is de soort gezien. Het aantal gebieden waar deze steltloper jaarlijks wordt gezien is echter gering, en slechts in enkele daarvan zijn wel eens grotere aantallen gesignaleerd.

Zowel in voor- als najaar zijn de meeste waarnemingen gedaan in de noordwestelijke helft van het land (figuur 2). In detail zijn duidelijke verschillen waarneembaar. Enkele ge-

bieden die veel voorjaarswaarnemingen hebben opgeleverd blijken in het najaar minder in trek te zijn (Eemshaven, omg. Rotterdam, Breskens). In de Oostvaardersplassen overheersen de najaarsmeldingen. Let ook op Noord-Holland, waar in het voorjaar een betrekkelijk ruime verspreiding is vastgesteld (met zwaartepunt in het Westelijk Havengebied), terwijl de verspreiding in het najaar veel meer beperkt is tot de kop van de provincie

(onder water gezette bollenvelden).

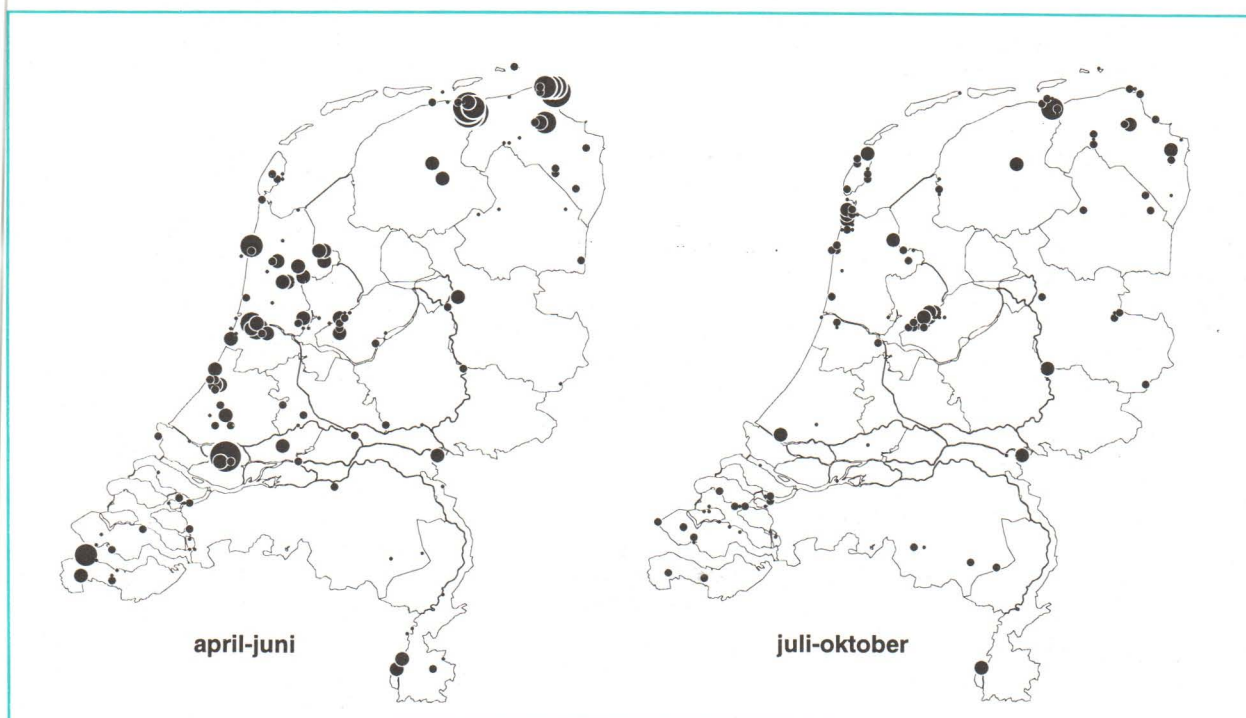
Het verspreidingsbeeld vertoont vergelijking met dat in 1978-83 (*Atlas van de Nederlandse vogels*). In het rivierengebied zijn toen echter meer waarnemingen gedaan (of doorgegeven?) dan nu, terwijl het inunderen van bollenvelden van recente datum is, en daarmee ook het voorkomen van allerlei steltlopers hier.

Fluctuaties

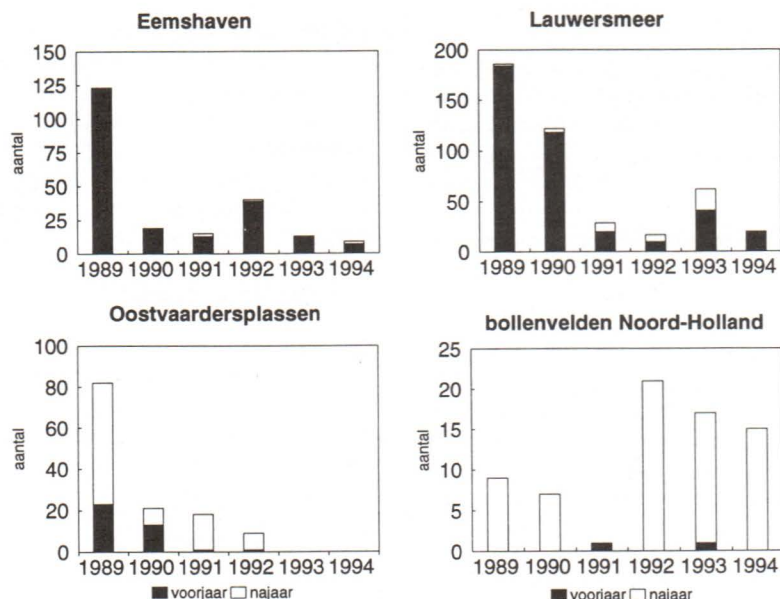
De jaren 1989, 1990 en 1993 (in deze volgorde) leverden veel meer exemplaren op dan de overige jaren. Hierbij spelen verschillende factoren een rol. Zo zijn nog steeds niet alle waarnemingen van 1994 ontvangen (ahem, insturen die handel), terwijl de jaarlijks in ons land optredende aantallen mogelijk beïnvloed worden door weersomstandigheden tijdens de trek en verschillen in jongenproductie.

De belangrijkste reden is echter het wisselende optreden in enkele gebieden die de bulk geleverd hebben van het databestand. Veranderingen in de waterstand kunnen het ene jaar voor aantrekkelijke habitat zorgen en het andere jaar voor het ontbreken daarvan.

Zo dateren veel meldingen in de Oostvaardersplassen uit najaar 1989, gekarakteriseerd door een laag waterpeil hier. In het Lauwersmeer en Eemshaventerrein stammen veel waarnemingen uit mei 1989 (let op de maxima op 18 en 19 mei in beide gebieden) en 1990; de aantallen tot vele

Figuur 2. Temmincks Strandloper; verspreiding 1989-94, in voorjaar (links) en najaar (rechts). Het aantal waargenomen exemplaren is per kwartblok gesommeerd. Aantalsklassen: 1, 2-5, 6-25, 26-50 en > 50 exemplaren.

tientallen die hier werden vastgesteld zijn overigens binnen West-Europa heel bijzonder. Het *Handbuch der Vögel Mitteleuropas* vermeldt slechts enkele waarnemingen van vele tientallen exemplaren. In Oost-Europa is dit wat gebruikelijker.

In figuur 3 worden de jaarlijkse fluctuaties voor enkele belangrijke gebieden geïllustreerd.

Fred Hustings & Erik van Winden

Figuur 3. Aantal waargenomen Temminck's Strandlopers in vier gebieden in 1989-94.

Kort projectnieuws 2

BSP Niet-broedvogels

Eindelijk, een hernieuwd formulier wordt momenteel gedrukt. Het werd tijd ook, want de op het oude formulier voorkomende lijst van soorten was al lang niet meer actueel. Het formulier zelf is overigens weinig veranderd, maar is iets ruimer opgezet.

Op het nieuwe formulier kunnen per soort nu twee waarnemingen worden ingevuld, terwijl enkele waarnemingen onderaan kunnen worden bijgeschreven. Wie daaraan bij lange na niet genoeg heeft, kan een grootsformulier voor grootleveranciers vragen. Als plaatsbepaling kan het kilometerhok worden ingevuld (hetgeen al door zeer velen gedaan werd). Een toelichting op het formulier vangt de oude handleiding.

Op veler verzoek worden drie soorten toegevoegd: Bokje, Belfijster en Frater. Horen we daar een gejuich opstijgen?

Broedvogel Jaarverslag 1993

Wegens succes geprolonged (het verslag over 1992) zou je kunnen zeggen, maar aan de andere kant is SOVON het min of meer aan haar stand verplicht jaarlijks telresultaten in een rapport samen te vatten.

De gegevens van 1993 worden thans gecontroleerd en na de hete zomer wordt het rapport samengesteld. De planning is dat het op de Landelijke Dag (9 dec. Amersfoort) aan tellers kan worden aangeboden. BMP- en BSP-tellers die in 1993 gegevens hebben ingeleverd (en op de SOVON-adreslijst staan) krijgen

het rapport gratis. Anderen moeten daarvoor hun portemonnee aanspreken.

De verspreiding is dus strikter dan met het rapport van 1992. Wilt u met de rapporten van 1994, 1995 of volgende jaren in de prijzen vallen, zorg er dan voor snel de nodige inventarisatiegegevens bij SOVON in te leveren.

Er zijn nog genoeg 'witte plekken' op de Nederlandse kaart. Informeer of geef u op bij SOVON of bij uw districtscoördinator (zie laatste pagina van dit nummer).

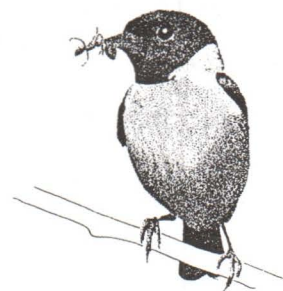
Waar bleven Grauwe Vliegenvangers?

Ligt het aan ons of zijn er dit jaar inderdaad erg weinig Grauwe Vliegenvangers? Toen de SOVON-staf haar nieuwe pand op de Wylerberg betrok in 1988, viel het grote aantal Grauwe Vliegenvangers op. Het oude loofbos, met veel dood hout, is dan ook erg geschikt. Rond het kantoor kwamen tientallen paartjes voor. Dit jaar echter bleven pauzewandelingen in juni en juli vrijwel verstoken van het onopvallende roepje. Een lokale toevalligheid? We zijn erg benieuwd naar wat de BMP-ers te melden hebben.

Nestkaartenproject

In de vorige nieuwsbrief is het nestkaartenproject uitvoerig beschreven. Het project, waarmee het broedsucces van veel vogelsoorten kan worden bepaald, is dit jaar voortgezet en we verwachten binnenkort een storfloed van kaarten. Wie nog kaarten of een handleiding wil: geef even een seintje. Overigens is het verslag dat Rob Bijlsma heeft gemaakt van het proefjaar 1994 nog beschikbaar voor de liefhebber, zolang de voorraad strekt. Stuur even een kaartje.

Veel soorten hebben geleden onder de koude en natte weersomstandigheden van mei en begin juni 1995. Opvallend veel nesten van zangvogels werden in de eifase verlaten; ook werden in uitgevlogen nesten vaak onuitgekomen eieren aangetroffen. Daarentegen leek het aantal mislukkingen

Roodborsttapuit (Awie de Zwart)

door nestpredatie mee te vallen. Voor soorten die later in het seizoen een (nieuwe) poging deden, waren de weersomstandigheden aanmerkelijk gunstiger. Het aanhoudende mooie weer zorgde ook voor een golf van nieuwe broedpogingen of vervolglegels. Eind juli waren er nog steeds Tuinfluiters, Zwartkoppen en Kleine Karekieten die een broedpoging ondernamen. Zeker zevenmaal werden jonge Koekoeken in een zangvogelnest gemeld.